

Урок 52 - 53

Тема: Яку роль в ринковій економіці відіграє держава? Навіщо ми сплачуємо податки?

1. Функції держави в ринковій економіці.
2. Державний бюджет, податки, напрямки видатків.

Тема : Домашнє господарство як власник і споживач. Домогосподарство на ринку грошей.

1. Домашнє господарство як власник і споживач.
2. Поняття про раціональне споживання.
3. Права споживачів.
4. Бюджет домогосподарств: види доходів, напрямки витрат, заощадження.

1. Функції держави в ринковій економіці:

Регулюючі функції держави в ринковій економіці зводяться до трьох основних - законодавчої, стабілізуючої, розподільчої.

Законодавча функція передбачає, що держава розробляє систему економічних, соціальних та організаційно-господарських законів і постанов, які створюють певні "правила гри", тобто правові засади ринкової економіки, що є гарантом однакових прав і можливостей для усіх форм власності та господарювання.

З метою захисту конкуренції як основної умови і регулятора ринкової економіки держава розробляє реалізує антимонопольне законодавство. Це дає можливість суб'єктам ринкової економіки реалізувати свої інтереси, примушує їх діяти узгоджено і водночас не порушувати об'єктивних законів ринку. І відбувається це природним шляхом, без команд і наказів, характерних для директивної економіки.

Стабілізуюча функція полягає у підтриманні високого рівня зайнятості та цінової рівноваги, а також стимулюванні економічного зростання. З цією метою держава:

- визначає цілі, напрями і пріоритети економічного розвитку, виділяє відповідні ресурси для їхньої реалізації, використовує грошово-кредитні та бюджетно-податкові підйоми;
- бере на себе організацію пропозиції центральних грошей;

- забезпечує зайнятість і стабільний рівень цін, проводячи відповідну фіскальну і кредитно-грошову політику, спрямовану на запобігання інфляції та безробіттю.

Розподільча функція пов'язана з одного боку, з досягненням більш справедливого розподілу доходів у суспільстві, а з іншого - з більш ефективним розміщенням ресурсів у ринковій економіці. Для здійснення цієї функції, яка сприяє виправленню певних недоліків ринкової системи, держава:

- здійснює перерозподіл коштів груп населення, що мають високі доходи, на користь непрацевдатних і малозабезпечених, проводячи відповідну фінансову і податкову політику, політику регулювання цін;

- встановлює і контролює реалізацію законодавства про встановлення мінімального розміру заробітної плати;

- бере на себе функцію забезпечення суспільними благами, у виробництві яких приватні та колективні суб'єкти не зацікавлені, водночас без цих благ суспільство не може досягти благополуччя.

Важлива роль належить державі у регулюванні зовнішньоекономічних відносин і валютного ринку, міграції капіталів і робочої сили, здійсненні контролю над платіжними балансами. Це важливі чинники стабілізації національної економіки і розвитку світового господарства.

Регулюючі функції держави в ринковій економіці є умовою досягнення балансу економіки на макrorівні, здійснення ефективної грошово-кредитної політики, соціального захисту малозабезпечених верств населення. Без регулюючого впливу держави не можна здійснити структурні перетворення, модернізацію матеріально-технічної бази ряду галузей.

Отже, сучасна реальна ринкова система органічно поєднує вільну конкуренцію і важелі державного регулювання, які й утворюють регульовану соціально-орієнтовану економіку.

Ігнорування будь-якої з цих засад призводить до негативних наслідків: монополізму, інфляції, спаду ділової активності. Тому надзвичайно важливо, щоб держава виконувала лише ті функції, які б усували негативні явища ринкових відносин і не більше. Вона в жодному разі не повинна порушувати внутрішньо-ринкові зв'язки, протидіяти їм. Саме через це не можна допускати директивного розподілу виробничих ресурсів і споживчих товарів, всеохоплюючого адміністративного контролю над цінами, тотального директивного планування, що характерно для авторитарно-бюрократичної системи. У протилежному випадку руйнується ринкове середовище, що призводить до державного монополізму, директивної економіки.

2. Державний бюджет, податки, напрямки видатків:

Державний бюджет (англ. budget - сума) - це фінансовий план видатків держави та джерел їхнього покриття (за рік).

Згідно із Законом України "Про бюджетну систему України", бюджет - це план утворення і використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, які здійснюються органами державної влади.

Завданням державного бюджету є підтримка ринкової рівноваги і стимулювання розвитку окремих сфер та галузей національної економіки.

Держбюджет як список державних доходів і видатків за певний період (фінансовий рік) має бути затверджений у законодавчому порядку.

Через державний бюджет розподіляється близько 70% національного доходу країни. Сутність держбюджету визначається соціально-економічним ладом, природою, завдання і функціями держави.

Бюджетну систему України складають державний бюджет і місцеві бюджети.

Сума всіх бюджетів бюджетної системи називається зведеним бюджетом.

На першому етапі відбувається процес складання проекту держбюджету, Кабінет Міністрів України не пізніше ніж 15 вересня подає його на розгляд Верховній Раді України.

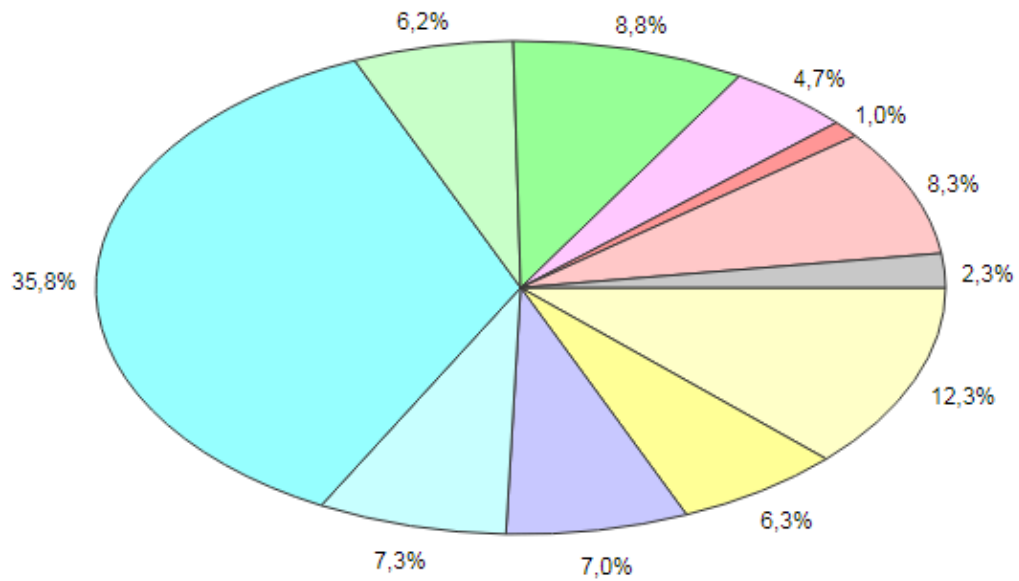
На другому етапі - розгляд і затвердження проекту бюджету на сесії Верховної Ради.

На третьому етапі - виконання і складання звіту про виконання (покладено на Кабінет Міністрів України). Фактично виконання бюджету починається з 1 січня і завершується 31 грудня кожного календарного року.

Виконання державного бюджету України з 2008 по 2019 рр. (млн. грн.)

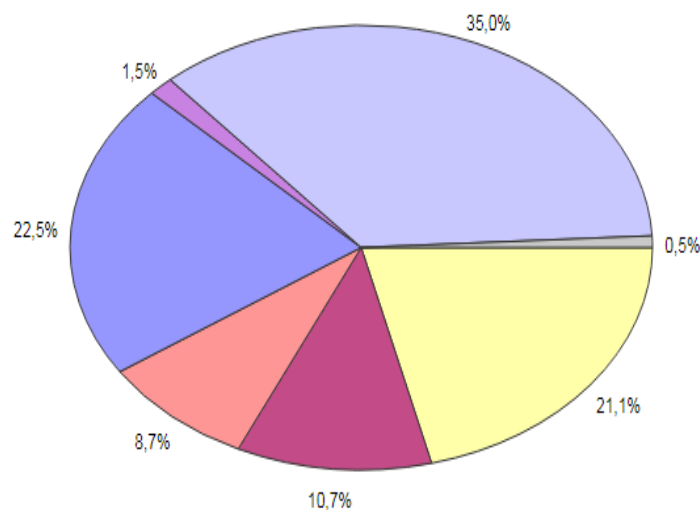
	Доходи		Видатки		Кредитування		Сальдо	
		% ВВП		% ВВП		% ВВП	(дефіцит бюджету)	% ВВП
2008	231686,3	24.44	241454,5	25.47	2732,5	0.29	-12500,7	-1.32%
2009	209700,3	22.96	242437,2	26.54	2780,3	0.30	-35517,2	-3.89%
2010	240615,2	22.23	303588,7	28.04	1292,0	0.12	-64265,5	-5.94%
2011	314616,9	23.90	333459,5	25.33	4715,0	0.36	-23557,6	-1.79%
2012	346054,0	24.56	395681,5	28.08	3817,7	0.27	-53445,2	-3.79%
2013	339180,3	23.31	403403,2	27.73	484,7	0.03	-64707,6	-4.45%
2014	357084,2	22.79	430217,8	27.46	4919,3	0.31	-78052,8	-4.98%
2015	534694,8	27.01	576911,4	29.14	2950,9	0.15	-45167,5	-2.28%
2016	616274,8	25.86	684743,4	28.73	1661,6	0.07	-70130,2	-2.94%
2017	793265,0	26.59	839243,7	28.13	1870,9	0.06	-47849,6	-1.60%
2018	928108,3	26.08	985842,0	27.70	1514,3	0.04	-59247,9	-1.66%

Структура доходів Державного бюджету України на 1.03.2019 за найбільш вагомими показниками

- податок на доходи фізичних осіб
- податок на прибуток підприємств
- рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів
- податок на додану вартість з вітчизняних товарів
- податок на додану вартість з імпортованих товарів
- акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів
- акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів
- інші податки та збори
- доходи від власності та підприємницької діяльності
- інші неподаткові надходження
- інше

Структура видатків Державного бюджету України на 1.03.2019 за найбільш вагомими показниками (економічна класифікація):

- оплата праці і нарахування на заробітну плату
- використання товарів та послуг
- обслуговування боргових зобов'язань
- соціальне забезпечення
- капітальні видатки
- поточні трансферти
- інше

Складання зведених бюджетів покладено на відповідні органи виконавчої влади. Зведені бюджети не мають правової форми, тобто вони не розробляються і не затверджуються у формі закону, але їх значення дуже велике через те, що вони дають цілісну картину грошових коштів, зосереджених в бюджетах.

Статистичний характер показників зведених бюджетів дозволяє використовувати їх для:

- проведення розрахунків з формування грошових ресурсів для забезпечення виконання функцій і завдань органами державної влади та місцевого самоврядування;
- визначення обсягу видатків, що підлягають фінансуванню з державного й місцевих бюджетів, аналізу та оцінки ефективності бюджетних витрат;
- визначення грошових потоків для встановлення обґрунтованості надання трансфертів.

3. Домашнє господарство як власник і споживач.

Ресурси домогосподарств

Домогосподарство - група людей, що проживають в одному житловому приміщенні, забезпечують себе усім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю об'єднують власні доходи і спільно витрачають їх.

Володіння означає виключний фізичний контроль за об'єктом власності з боку суб'єкта, що в сучасних умовах закріплюється певними

документами: актом купівлі-продажу, свідоцтвом про власність, актом дарування, заповітом, рішенням суду тощо.

З моделі кругообігу ресурсів, товарів і грошей легко визначити суб'єкт, заради якого й відбувається вся господарська діяльність. Це сім'я, родина. Саме в сім'ї найповніше відбивається стан економіки будь-якої країни й досягнення її головної мети - задоволення потреб.

Економісти розрізняють поняття «сім'я» і «домогосподарство».

Домогосподарство може складатися і з однієї особи, і з декількох людей різних поколінь.

Величезне значення у формуванні добробуту людей має право власності на ресурси. Що більше ресурсів є у власності домогосподарств а, то заможнішими є його члени. Право власності з юридичного погляду має три аспекти: володіння, користування, розпорядження.

Користування - право особистого використання споживчих властивостей об'єкта.

Розпорядження - право вирішувати, хто і як може використовувати об'єкт власності, а також визначати його долю.

Якщо розглянути житло як основний об'єкт власності родини, то власником його можуть бути або хтось із дорослих, або всі члени родини. Разом вони також можуть користуватися будинком чи квартирою або здавати їх в оренду. Право вирішувати долю житла можуть тільки ті власники, які є дієздатними.

4. Як раціонально витратити кошти

Як планувати й контролювати сімейний бюджет

Для розуміння розмірів власних доходів і витрат члени родини, що ведуть спільне домашнє господарство, мають контролювати власний бюджет.

Основна мета ведення обліку доходів і витрат полягає в тому, щоб забезпечити необхідний рівень задоволення потреб, не перевантажуючи сімейну економіку зайвими боргами і створюючи запаси грошових коштів на майбутнє. Заощаджувати можна лише тоді, коли добре розумієш, на що витрачаються гроші.

Співвідношення місячних доходів і місячних витрат може бути додатне або від'ємне.

Перевищення доходів над витратами означає, що родина може створювати власний грошовий фонд заощадження або інвестувати надлишкові кошти в цінні папери тощо. Це робить домашню економіку стабільнішою, гарантує родині джерело існування у разі надзвичайних економічних ситуацій.

Перевищення витрат над доходами означає, що родина або змушена розпродавати ті ресурси, що є в наявності (зменшувати своє багатство), або брати позики (кредити) для оплати витрат. Якщо такі випадки пов'язані з несприятливим періодом у житті родини й відбуваються нечасто, є надія, що з

часом усе налагодиться. Однак постійне зведення бюджету в такий спосіб свідчить про повну фінансову та економічну безвідповідальність її членів. Ресурси рано чи пізно закінчаться, борги перевищать платоспроможність, і жодна фінансова установа не надасть нового кредиту. Рівень споживання зменшуватиметься, допоки домогосподарство не перетне межу бідності.

Приклад:

Уявіть, що ваша родина виграла в національну лотерею певну суму грошей, наприклад 100 тисяч гривень. На сімейній раді розглядаються варіанти використання цих грошей, запропоновані членами родини (тато, мама, син-підліток, донька-випускниця, бабуся):

- зимовий родинний відпочинок у Карпатах;
- відкриття депозитного рахунку в банку й отримання відсотків;
- придбання нового ефективного котла для опалювання оселі;
- оплата додаткових занять з англійської мови та математики для підготовки до ЗНО доньки;
- придбання мрії сина - мопеда;
- оплата лікування очей для бабусі у приватній клініці.

Запропонуйте критерії оцінки всіх варіантів. Чим керуватиметься родина у своєму рішенні? Як узгоджуватимуться інтереси всіх членів родини? Яку ще потрібно мати інформацію для прийняття рішення у цьому випадку?

5. Захист прав споживачів.

Візьмемо пакувальну продукцію будь-якого виробника та перевіримо чи дотриманно чинне законодавство.

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ»

Стаття 15. Право споживача на інформацію про продукцію [...] Інформація про продукцію повинна містити:

- назву товару, найменування або відтворення знака для товарів і послуг, за якими вони реалізуються;
- дані про основні властивості продукції, номінальну кількість (масу, об'єм тощо), умови використання;
- відомості про вміст шкідливих для здоров'я речовин;
- позначку про наявність у складі продукції генетично модифікованих організмів;
- дані про ціну (тариф), умови та правила придбання продукції;
- дату виготовлення;
- відомості про умови зберігання;
- гарантійні зобов'язання виробника (виконавця);

- правила та умови ефективного і безпечного використання продукції;
- строк придатності (строк служби) товару;
- найменування та місцезнаходження виробника.

6. Бюджет домогосподарств: види доходів, напрямки витрат, заощадження.

Доходи домогосподарств

Усе, чим володіє домогосподарство, є його багатством. З власного досвіду ви знаєте, що знайомі вам родини мають не однакове багатство і різний обсяг доходів. Однак не варто плутати багатство з поточними доходами. Майно і ресурси у власності (багатство) є лише джерелом доходів. Від того, як розпоряджатиметься домогосподарство своїм багатством, залежатиме рівень його доходів, а отже, й рівень задоволення потреб.

Як домогосподарства витрачають свої доходи

Грошові доходи домогосподарств від продажу ресурсів здебільшого спрямовують на придбання різноманітних благ. У цьому процесі споживання і реалізується задоволення поточних потреб родин. Виробники так зацікавлені в грошах домогосподарств, що, користуючись досягненнями сучасного маркетингу, ще на стадії розроблення товару вивчають потреби споживачів і надають товару таких рис і якостей, щоб споживач радо витрачав на нього власні доходи.

На сайті Державної служби статистики www.ukrstat.gov.ua/ можна знайти докладну інформацію про структуру грошових витрат українських домогосподарств за поточний рік.

Структура споживання родин може свідчити й про рівень заможності. Німецький економіст Ернст Енгель відстежував статистичну залежність між рівнем споживання харчових продуктів і рівнем доходів. У економічній науці вона отримала назву закон Енгеля. Відповідно до нього, що бідніша сім'я, то більшу частку всіх витрат вона має виділити на придбання харчових продуктів. Мірою зростання доходів сім'ї питома вага витрат на харчування скорочується, частка витрат на житло, світло, одяг, паливо майже не змінюється, а питома вага всіх інших витрат зростає. Це підтверджується і даними статистики витрат українських родин.

Домашня робота вивчити матеріал.